

CAPÍTOL I

ELS CAMPS ONDULATS DE TURONS i les marjades, camí de casa la Tereza, eren un mantell tot blanc des de feia dies. Ens havíem avesat a mirar la blanca pulcritud de la neu llepada pel sol del matí i caminàvem apressades amb ulls enlluernats per l'excés de claror. Em sentia l'alè a través del passamuntanyes lilós que em cobria la boca i el nas; el de la meva germana era de color fúcsia. No parlàvem. Anàvem a una escola que no era la nostra escola de debò, sinó una casa tota blanca de tres plantes amb moltes finestres; nosaltres i set nenes més n'ocupàvem la planta baixa. La mare ens havia dit que comencéssim a passar que ella havia de recollir uns dossiers i que venia de seguida.

En arribar-hi, no vaig tancar la porta darrere meu; la nostra mare no trigaria, i vaig optar per deixar una escletxa, així podria veure-la entrar. A dins, una gran sala amb una estufa de llenya que la Tereza mantenia encesa també de nit, una gran prestatgeria amb llibres, una pissarra i taules i cadires. La Tereza ens havia passat un quadern de preguntes i respostes relacionades amb la lliçó del dia abans; les llegíem i anàvem marcant amb creuetes la resposta correcta; mentre, de lluny, del final del poble, ens arribaven des del minaret els cants del muetzi convocant a l'oració. La mare no arribava. Casa meva, casa nostra, era a sis carrers de distància.

De cop, la llenca de sol que a través dels vidres es projectava en un angle de la pissarra s'enfosquí, també pararen els cants llargs i modulats del muetzí, ara substituïts pel soroll net, precís, de trets que eren contestats des de diferents bandes, vaig deduir que estàvem encerclats per un enemic, com a les pel·lícules, i jo només volia tornar a casa a buscar la mare; però la Tereza, no sé si per bé o per mal, ens volia amagar en un soterrani que jo ni sabia que hi hagués.

D'una revolada, sense pensar-m'hi dues vegades, em vaig aixecar de la cadira; el meu pupitre estava situat just al darrere del de la meva germana. L'Yllka no va tenir temps d'adonar-se que jo obria la porta i em llançava al carrer. Caminava lleugera no pas pel mig dels camins o de l'asfalt, sinó arrambada a les tanques d'arbustos, o bé de ciment; una mica lluny, el foc creuat continuava alhora que sentia el trepig pesant i majestuós d'un cos de ferro, com si fos el ronc d'un motor que no volgués aturar-se mai, i que intuïa que entrava al poble. Era només a un carrer de casa quan no em vaig atrevir a avançar més i vaig amagar-me, segur que la meva mare també ho estava. I l'Yllka, on era?

Llavors, barrejada amb el ronc d'aquell motor, vaig sentir la veu desesperada de l'Yllka que em cridava, i alhora uns crits esgarrifosos com no havia sentit mai de no sabia qui, i només un, un únic de reconeixible que era el de la meva mare i que no ens cridava a nosaltres pel nom. Va ser curt: un crit sec de dolor, com d'aplastament contra l'asfalt i després el so precís, net, de tres trets. Les cames no em seguien, m'estirava els cabells rossos i arrissats que tant li agradava pentinar-me a la mare i, d'esma, me'ls anava caragolant com si volgués fer-me els tirabuixons que ella em feia els dies de festa mentre em saltaven les llàgrimes i tota jo era un sanglot amb el cos arraulit i paralitzat al costat d'una tanca de ciment.

Sentia la veu de l'Yllka que em cridava a prop de casa nostra, potser a la mateixa corba on el carrer s'acaba i comença el bosc, després la sentia una mica més lluny, em buscava, potser em necessitava, vaig sortir del darrere de la paret de ciment amb les mans enlaire, així ens ho havia ensenyat la mare a l'escola perquè jo no havia fet res; després la veu de l'Yllka s'allunyava i jo volia veure-la, seguir-la, no separar-me'n, però solament me n'arribava l'eco. La veu s'havia apagat i, des del carrer de casa, només en vaig poder veure unes cames i uns peus calçats amb les seves sabates que penjaven del darrere d'un jeep de vidres tintats, que s'allunyava de pressa. Una mena de cortina negra de plàstic, que es mig obria seguint el vaivé dels sotracs del camí, em va descobrir per un moment una part de les extremitats d'un cos ajaçat al terra del vehicle, i al seu costat, com si custodiés la presa, un soldat vestit amb uniforme serbi perquè portava una gorra tirant a marró i a l'escut es destacava una creu blanca sobre fons vermell. Més tard, vaig suposar que aquells homes vestits gris fosc, amb casc també gris, la cara tapada amb passamuntanyes, botes, guants i ulleres fosques amb una metralleta a la mà, també devien ser de l'exèrcit serbi. L'Yllka m'havia abandonat? Se l'enduïen a la força? I on la portaven?

Allà, al carrer, a tocar de casa nostra, el cos de la mare jeia bocaterrosa, a l'esquena hi tenia tres forats de bala; d'un d'ells, un fil de sang deixava el seu rastre damunt la blanca neu. La Tereza, al meu costat, em va dir que millor que no mirés, però jo amb les mans damunt els ulls hi vaig deixar escletxes: a la meua mare l'havien arrossegada pel terra perquè tenia la cara ensangonada i desfigurada i amb un tall en una galta; a prop d'ella, dos homes havien estat abatuts, potser mentre fugien, i decapitats, també hi havia un nen mort a qui havien disparat al coll.

La Tereza s'havia recollit sobre meu i m'abraçava, cos contra cos, i intentava en va aixecar-me del terra gèlid que

pudia a sang calenta. No recordo el temps que vam estar juntes al terra caragolades de dolor, li sentia l'alè a la pell de la meva galta, però jo no podia separar-me de la meva mare, i per què l'Yllka m'havia abandonat, i què hi feia amb les cames penjant darrere aquell jeep, i per què primer em cridava i després ja no ho va fer més i va marxar? I quan tornaria a buscar-me? No, no ho faria! No vindria a buscar-me perquè jo no li havia contestat i es devia pensar que era morta.

No em sentia els peus ni els dits de les mans, només el cos de la Tereza damunt el meu m'irradiava una mica d'escalfor. Començaven a caure les primeres volves de neu de la tarda. Enmig d'un silenci sepulcral, amb la ganyota de dolor enganxada als llavis i el plor retingut, tenallat per la por, la gent es congriava buscant els seus morts.

—Aixecat, Lujeta! Anem a casa.

CRÒNICA DE L'HORROR

AVUI DIVENDRES, QUINZE DE GENER de mil nou-cents noranta-nou, els trets han ressonat com un terrabastall al nostre poble. Racak ha viscut la barbàrie. Però jo, Dardan, veí i supervivent, amb ulls anegats i cor encès, tinc la voluntat de deixar-ho escrit per sempre. Han arribat els serbis, la policia sèrbia ha actuat a mata-degolla i s'ha dedicat a registrar casa per casa, ningú no ha pogut defensar-se. Buscaven la nostra gent, la gent de l'ELK, (Exèrcit d'Alliberament de Kosovo) i també els seus col·laboradors. Una trentena d'homes, refugiats en un paller, han estat descoberts i després abatuts. El càstig, la venjança, calia que fos terrible, exemplar: els han fet sortir amb les mans enlaire i, després de requisar-los la documentació, els han retingut al terra mentre els pegaven. Després, com si fossin reus, els han obligat a formar part de la corrua de la mort fent-los caminar cap al bosc; allà, darrere el turó, a tocar de les cases, hem sentit com els abatien a trets. La impotència ens ha paraltzat el plor, alhora que el cor se'ns corsecava, i esdeveníem pedres d'ulls esbatanats per la por.

L'endemà, setze de gener, s'han presentat els equips de la Missió de Verificació per a Kosovo de l'Organització per a la Seguretat i Cooperació a Europa (OSCE), desplaçats a

Racak, i s'han trobat amb una massacre: pels voltants del poble hi havia cossos d'homes de diferents edats, víctimes de trets fets a curta distància, de cara, per l'espatlla o bé al cap; d'altres havien estat decapitats... Han comptat un total de quaranta-cinc morts.

CAPÍTOL 2

CASA MEVA ERA DEMPEUS, PERÒ BUIDA. La xemeneia encara fumejava, i la casa feia olor de xai. Damunt la taula del menjador hi havia algun full escampat amb les sigles ELK (Exèrcit d'Alliberament de Kosovo) i uns dossiers oberts. En algunes pàgines, marcat amb bolígraf vermell i lletra de la mare, hi havia correccions i notes a peu de pàgina: hi devia estar treballant i segurament per això ens havia dit que féssim via cap a l'escola, que ella no trigaria a venir. Al costat dels dossiers, tres llibres apilats esperaven el tacte i el moviment de les seves mans per ser duts a l'escola. Però no hi hauria cap espera, ni tampoc demà. El silenci s'havia entaforat a cada racó de casa, i tot i que les velles paraules em ressonaven en cadascun d'aquells espais entranyables, només podien parlar-me al cor, perquè les veus s'havien apagat per sempre. Era la foscor, el buit de tot.

—Luijeta, jo em quedaré amb tu. Diumenge tots nosaltres traslladarem els morts a la mesquita... Agafa't amb mi. Plorem juntes!

No li vaig contestar, però vaig posar el cap a la seva falda. Sentia el seu cos contra el meu. Sabia que ella estimava la meva mare. Notava la suavitat dels seus dits lliscar pel meu front, jo sanglotava i l'olor del xai, que havia de ser el nostre dinar de tornada de l'escola, em feia saltar llàgrimes com regalims que em baixaven galtes avall...

A la mesquita tothom coneixia la Tereza, era la mestra del poble, com la meva mare. Agafada de la seva mà, sentia que parlava de coses que jo no entenia: què eren aquelles lletres ELK que jo havia vist escrites en un full, quina importància tenien perquè en parlessin tant, i què deien dels serbis i dels morts? Quan vàrem tornar a casa li vaig llegir la preocupació a la cara:

—Qui són els ELK, Tereza?

—Són els nostres, els dels teus pares, la teva germana: tots els que lluitem perquè mai més no es repeteixi el que ha passat. I encara correm perill: els serbis tornaran per prendre'ns els morts.

—Són morts! I són els nostres morts!

—Sí, però no ens els deixaran plorar! La gent marxa del poble, Lujeta. Nosaltres també ho haurem de fer.

En aquell moment, la Tereza em va semblar dolenta perquè no em deixava plorar ni veure la meva mare morta, i jo volia que l'enterressin per portar-li flors. Tampoc no em deixava esperar que tornés l'Yllka.

Aquell dilluns, divuit de gener, seria l'última nit que dormiria a casa meva. L'habitació feia olor de la llenya que cremava a l'estufa de la sala, i és que el pare havia foradat el sostre i havia posat tubs al pis de dalt perquè la meva germana i jo no hi passéssim fred. El porticó de la finestra continuava obert, tal com l'havia deixat la mare, i la lluna que aquelles nits era plena, cabia sencera dins la meva finestra i, xafardera com era, irradiava la seva llum damunt la bossa de quadrets blaus i blancs que jo havia deixat preparada damunt la cadira. Demà al matí, no hi posaria l'esmorzar que m'enduia cada dia a l'escola, però potser hi deixaria un tros de pa; estava segura que les merles no trigarien a trobar-lo. Una casa deshabitada té molts forats per als ocells.

La Tereza m'havia dit que agafés sobretot roba d'hivern, perquè abans que comencés l'estiu tornariem. Sense dir-li, a

la bossa, també hi havia amagat, entremig de la roba, fotos dels pares i de nosaltres, la meva germana i jo. Aquella nit no vaig poder adormir-me: estava girada cap al llit del costat, el de la meva germana, i la veia, i la sentia respirar, i la lluna amb la seva claror s'entossudia a ensenyar-me-la perquè sempre, sempre, fos meva i estigués amb mi. Va ser llavors que, tacada per la llum de la lluna, la fusta blanca s'esdevenia plata, i m'apareixia, dret a un costat de la cadira, el xifteli, l'instrument de corda de doble fil, que la meva germana havia après a tocar a l'escola, l'altra, la de debò... I potser sí que la Tereza tenia raó quan volia consolar-me i em deia: "L'Yllka no t'ha abandonat, se l'han enduta, però ella mai no deixarà d'estimar-te ni de pensar en tu, i quan pugui t'escriurà, recorda això que et dic."

Encara hi havia lluna quan la Tereza va entrar a despertar-me. Em va dir que havia fet uns entrepans amb el xai de la mare, que li agraiïa que l'hagués cuinat, i que havíem d'alimentar-nos per ser fortes i poder tornar. Li vaig dir que me'l menjaria i em va fer un petó. També em va dir que havia trobat el seu moneder, hi havia bastants diners i va donar-me'l: "Guarda'l bé, necessitarem diners per a tot. I mentre em calçava les botes va ajupir-se i em va ensenyar un ferro de ganxo amb una clau resplendent que hi penjava: "És la clau del cotxe del teu pare, he anat al taller mentre dormies. Marxem."

—On marxem?

—A Albània. Fins a la frontera, hi tenim unes sis hores de cotxe. He agafat menjar.

—I on viurem?

—A casa del meu germà, a prop del mar, a Durrës.

—I quan podré tornar? La meva germana pot venir a buscar-me, no puc marxar amb tu. I la meva mare, on se l'han enduta?

—Luijeta, vaig dir-te que abans de l'estiu tornarem i que mirarem de saber on és... Jo no ho sé tot, i no vull

dir-te mentides. Ara hem de fer silenci, hem de salvar-nos per poder tornar!

Vaig pensar que potser la Tereza tenia raó. Si nosaltres moríem, no podríem trobar l'Yllka ni tampoc enterrar els nostres morts. Caminàvem. La Tereza em donava la mà, una mà de dits llargs i prims amb bonys ressaltats, que li tenia apamats sobretot a la mà dreta, i que li engruixien els dits, aquí i allà, com troncs d'arbres envellits i bonyeguts. Respirava l'alè calent a través del passamuntanyes que em tapava la boca i el nas i, de tant en tant, li deixava anar la mà per eixugar-me els ulls humits; llavors, ella girava el cap per mirar-me sense dir res. M'arribava la densitat de l'aire, un pes penetrant, barreja de sang, de palla i de vaques, que se m'enganxava a la pell que l'engolia tot i em transportava als turons verds i ondulats poblats de cases disperses, i als prats estiuençs amb les vaques amorrades a l'herba, o xuclant, ensopides, tot el sol de l'estiu com si volguessin proveir-se'n per l'hivern. Després, mentre la lluna ens feia de far, tornava a donar-li la mà.

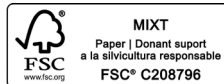
Vàrem entrar al garatge, era una gola de llop. La Tereza no va encendre cap llum, amb la seva petita llanterna enfocava la porta, buscant el pany per enfonsar-hi la clau. Llavors, em va fer seure a la part del darrere del cotxe, on ens portava sempre el meu pare, amb les bosses; en una, hi portàvem el menjar. Després, em va abrigar amb una flassada i em va dir: "Dorm, jo vigilo!" Abans d'estirar-me, em vaig adonar que al seient del seu costat hi tenia una altra flassada mig desplegada i que en sortia, cap a la seva falda, un ferro llarg: era el màuser que jo li havia vist al meu pare. El cotxe va fer un ronc poc estrepitos, gairebé contingut, com si volgués afegir-se al silenci imposant, i el motor va engegar-se: ens movíem, la Tereza conduïa i la vaig sentir respirar. Llavors vaig entendre el perquè de la sequedat de les seves paraules: "Dorm, jo vigilo!". Pobra Tereza, si gairebé no respirava! No li podia demanar cap petó.

Per més que la Tereza m'ho hagués ordenat, no m'havia estirat: darrere nostre el meu poble, Racak, estava a les fosques i només la resplendor de la lluna s'entestava a descriure'ns els teulats amb les xemeneies i la mesquita, les quals puntejaven esparses, ací i allà, damunt el mantell de neu que les coronava. Més lluny, només la foscor dels boscos.

© del text: Núria Ribalta Sanz, 2026
© d'aquesta edició: Pagès Editors, S.L., 2026
Sant Salvador, 8 - 25005 Lleida
www.pageseditors.cat
editorial@pageseditors.cat
Primera edició: setembre de 2026
ISBN: 978-84-1303-730-1
DL: L 586-2026
Imprès a Arts Gràfiques Bobalà, S.L.
www.bobala.cat

— imprès a **lleida** —

Paper certificat pel Forest Stewardship Council®

Qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra només es pot fer amb l'autorització dels seus titulars, llevat de l'excepció prevista per la llei. Adreceu-vos a CEDRO (Centro Español de Derechos Reprográficos, <www.cedro.org>) si necessiteu fotocopiar, escanejar o fer còpies digitals de fragments d'aquesta obra.